

s Beil, es, e = sekera bez otvoru - s tulejí, s laloky
 e Axt, -, Äxte = sekera s násadním otvorem (Schaftloch)
 e Hammeraxt, -, Hammeräxte = sekeromlat

SEKERY

FUNKCE:

- jako nástroj i jako zbraň → universální charakter
- funkci coby zbraní nasvědčuje nejen jejich přítomnost v mužských hrobech po celou DB, ale i ikonografické prameny (Mezopotámské reliéfy), jako specializovaná zbraň se vyskytuje sekera v období halštatu
- z funkce zbraně částečně vytlačována sekeromlaty, ale ty jsou početně méně časté
- podle různých autorů je rozlišení válečných a pracovních seker možné, či nemožné

ZÁKLADNÍ PŘEHLED BRONZOVÝCH SEKER:

- ploché sekerky (Flachbeile) - eneolit
- sekery s lištami (Randleistenbeile) – BA (st. DB)
- sekery se schůdkem (Absatzbeile) – střední DB (starší)
- sekery s laloky (Lappenbeile) – stř. DB (mladší) – ml. DB
- sekery s tulejí (Tüllenbeile) – BD-HB (ml.-pozd. DB)

Lišty, schůdek, laloky i tulej spolu s ouškem jsou prvky, které slouží k upevnění sekery do topora.

Základní schéma vývoje: ploché sekerky získávají okrajové lišty → lišty se zkracují ve středový schůdek → středový schůdek se vyvíjí do středových laloků → laloky se posunují vzhůru → vyvíjí se sekera s tulejí a ouškem

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA:

- nejsou příliš chronologicky citlivé
- nacházejí se ve velkém množství a jsou velmi variabilní
- ❖ ŘÍHOVSKÝ, J. (1992) na Moravě 1086 seker

78%	z depotů	
6%	z hrobů	většinou starší DB
16%	ze sídlišť	
1 ks	z řeky	

ENEOLIT

ploché měděné sekerky (PDM 125:8, 11, 13, 15, 21)

- obecně pro ně platí, že mají lichoběžníkový tvar
- průřez se vyvíjí od čtvercového po podlouhlý obdélník
- s rozšířeným ostřím jsou typologicky mladší
- **datování:** nejstarší z ml. stupně MMK → časný eneolit – mladý eneolit
- **rozšíření:** jsou rozšířeny po širokém území celé střední a východní Evropy, pouze úzké široké sekery skupiny VII jsou málo početné - jejich rozšíření se ale zhruba shoduje s ostatními typy

sekerky s lištami

- metodika třídění:

- podle celkového tvaru: skupiny I-XII
- podle nárysu typy 1-7
- podle tvaru týlu a řezu: varianty A-G + subvarianty řezu
- můžeme se u nich setkat s různým tvarem týlu, který ale **NENÍ ROZHODUJÍCÍ** pro určení
- A – rovný
- B – konvexní (vypuklý)
- C – konkávní (zahlobený)
- D – zaoblený
- E – trojúhelníkovitý (střechovitý)
- F – rovný s výřezem
- G – zaoblený s výřezem → 588 subvariant

sekery s lištami českého, únětického a saského typu

- saský typ reprezentují skupiny III a XII
- trapézovitý či lichoběžníkovitý tvar (I, II) případně s rozšiřujícím se ostřím (III)
- vývojově s těmito skupinami souvisí skupina XII, která již má naznačený schůdek (4 ks)
- průběžné lišty po celé délce
- **datování:** I – BA1, II - , III – BA2, XII – pozdí UK-starší MK
- **rozšíření:**

sekery s lištami italského typu (PDM 159:26)

- tvary se zúženým středem a rozšířeným ostřím, různě utvářený tyl
- skupina IV
- **datování:** BA2

sekery s lištami západního původu

- **rozšíření:** převážně v oblasti Švýcarska a J Německa, V Francie, ale ojediněle zasahují na okolní území: Moravy, Slezska, Slovenska, Rakouska, S Německa ..
- V - dlouhé štíhlé lichoběžníkovité tvary - **datování:** Lochham (PDM 177:21)
- IX – tvary s plochým týlem a nízko posazenými lištami - **datování:** Lochham-Gögenhofen (začátek střední DB)
- ke skupině IX se blíží i sekerka „armorického“ typu, která pochází z mohyly č. 15 s kostrovým pohřbem z Borotic, analogické datování
- X – tvary se zvonovitým listem – **datování:** vyvinutá MK (PDM 177:20)
- XI – tvary s horními lištami a odsazenou lichoběžníkovitou partií ostří - **datování:** Lochham

sekerky s lištami švýcarského typu (PDM 159:23)

- skupiny VI - VIII, nevyskytují se často
- dlouhé štíhlé tvary se širokým ostřím (VI), zúženým tělem a širokým ostřím (VII) a dlouhé štíhlé tvary se lžícovitým ostřím (VIII) – z Moravy jen 3 ks
- **datování:** Langquaid (BA2) – BA3
- **rozšíření:** největší koncentrace Švýcarsko, J Německo, → Rakousko, Morava, Polsko, Maďarsko

sekery se schůdkem

- A. lištovitý schůdek
- B. lalokovitý schůdek - mladší
- metodika třídění:

- podle tvaru schůdku: skupiny I-XI
- podle nárysu a tvaru ostří: typy 1-9
- podle tvaru týlu: varianty A-G

sekery s lištovitým schůdkem

I

- tvary s naznačeným schůdkem a lištami v týlové části, jsou příbuzné se sekerami s lištami XII skupiny
- **datování:** starší stupeň MK
- **rozšíření:** J Německo, Švýcarsko, V Francie

II–III

- tvary s otevřeným lištovitým schůdkem doplněné lištami
- **datování:** věteřovská skupina – starší PP (BA3-BD)
- **rozšíření:** od Rumunska po Bavorsko a Z Německo, včetně Slovenska, Moravy, Čech, Rakouska

IV

- tvary se srdcovitým lištovitým schůdkem (**PDM 174:12**) - přecházejí do skupiny IX
- **datování:** kozziderský horizont – Hulín
- **rozšíření:** karpatská, středodunajská a česko-falcká MK

V

- tvary se zaobleným lištovitým schůdkem
- **datování:** kozziderský horizont
- **rozšíření:** Rumunsko – Rakousko – Čechy a Morava – Bavorsko – Württembersko

VI

- tvary se zaobleným lištovitým schůdkem a podélnými žebry v spodní části
- **datování:** II.-III. perioda obecně, u nás zejména pozdní MK a Plzeň-Jíkalka
- **rozšíření:** původ v sev. Německu, odtud se vzácně šíří až do lužické zóny Polska, Čech, Moravy a Slovenska

VII

- tvary s rovným schůdkem a facetovanou spodní částí
- **datování:** zejména konec SMK, ale mohou se vyskytnout i v mladší DB
- **rozšíření:** vyskytují se velmi vzácně, Morava, 1× Horní Slezsko, 1× Porýní

sekery s lalokovitým schůdkem

IX

- tvary se zahroceným lalokovitým schůdkem, pozdní „böhmische Absatzbeile“
- velmi rozšířené → značná variabilita (**PDM 168:22; 174:11, 16; 179:16, 19**)
- **datování:** BB – HA1
- **rozšíření:** KMK, SMK, ČFMK

X-XI

- tvary s rovně ukončeným lalokovitým schůdkem (**PDM 188:36; 203:38**)
- přechod od schůdků k sekerám s laloky
- **datování:** obecně od II.-IV. periody, ale skupina X se omezuje na horizonty Drslavice a Přestavlky (BD-HA1)
- **rozšíření:** bývalá Jugoslávie, Sedmihradsko, Maďarsko, Slovensko, Rakousko, Morava, skupina X je vázána na území piliňské kultury

sekery s laloky

- metodika třídění:
- podle tvaru laloků: skupiny I-XV

- podle nárysu: typy 1-6
- podle tvaru týlu: varianty A-G (7 variant)

sekerka se středovými laloky

I-II

- sekerky s nízkými středovými laloky a rovným schůdkem, případně protažené až k ostří
- přechodné tvary

III-V

- výrazné středové laloky (**PDM 188:35; 196:25**)
- skupina V – jde o velké těžké široké sekery se středovými laloky, **datování:** starší–střední PP (BD-HA), **rozšíření:** od Maďarska po Bavorsko, zvláště střední Podunají

VI-VII

- menší štíhlé sekerky se středovými laloky
- **datování:** Blučina-Drslavice
- **rozšíření:** od Maďarska po Bavorsko, zvláště střední Podunají

VIII

- tvary s vysokou partií středových laloků
- **datování:** časná – střední PP
- **rozšíření:** zejména lužická oikumena, ale i středí Podunají a Itálie

IX-XI

- laloky se postupně posunují k týlu, ale tyl je dosud odsazený
- skupina XI – sekery s laloky s křížovým ostřím
- **datování:** BD-HB1 (Peschiera-Křenůvky)
- **rozšíření:** široké území střední jižní a západní Evropy

sekery s horními laloky

XII-XV

- laloky se nacházejí v týlu s různými modifikacemi (PDM 198:17, 203:40-41)
- od skupiny XIV známe kadlub z Brna-Obřan
- výskyt v depotech (Kuřim, Krumsín)
- **datování:** období PP od horizontu depotů Přestavlky po Náklo (HA-HC, v Rakousku snad i HD), jednotlivé skupiny mají poměrně úzce vymezené období výskytu, pro datování poměrně přesné
- **rozšíření:** širší oblast středního Podunají

sekery s horními laloky a ouškem při okraji

- nejsou časté, přechodný tvar
- ouško na ústí tuleje je funkční prvek, který slouží k připevnění sekery
- **datování:** HB2-3
- **rozšíření:** 2 exempláře v Čechách (Rataje nad Sázavou, Lučice-Lotrov o. Přeštice)

sekery s tulejí

- sekerky s tulejkou se obecně vyskytují obecně od BD do HB
- v Karpatské kotlině se vyskytují již ve střední době bronzové?
- v Polsku nezasaženém halštatskou civilizací až do stupně HD, v lužické oblasti jsou obecně velmi rozšířené
- metodika třídění:
- podle různých morfologických znaků: skupiny I-XV → další typy
- podle výzdoby: varianty a-v (21 variant), ale výzdoba je pro třídění podřadná

sekery s tulejí sedmihradského typu (I. skupina)

- tvary s trojúhelníkovitými zahlobenými postranními poli, případně žebry
- rovné tělo a rovné ústí tuleje
- mezi nálezy této skupiny i kadlub z Prasklic
- **datování:** Blučina-Drslavice, časná a starší fáze PP, výjimečně i později
- **rozšíření:** Sedmihradsko, V Maďarsko, J Polsko, Slovensko, Morava, Rakousko

skupiny II-III

- tvary s vykrojenou tulejí - symetricky
- asymetricky
- na těle mohou mít různá žebra
- **datování:** dlouhý výskyt, obtížné datování, časná PP – počátek ml. PP
- **rozšíření:** svůj původ mají v Sedmihradsku + SV Maďarsko, odtud se šíří všemi směry až do Čech a Německa

sekery s tulejí s klínovitě odsazeným ostřím

- skupiny VI-VII
- nezdobené nebo málo zdobené tvary
- **datování:** po celé období PP
- k datování pomáhá tvar bokorysu sekery - klínovitý = starší PP
- odsazený = pozdní PP
- **rozšíření:** širší rozptyl zejména z Karpatské kotliny, i do oblasti lužické kultury v Polsku, v Čechách a na Moravě, do středního Podunají

sekery s tulejí středodunajského tvaru s bohatým žebrováním a klínovitým podélným ostřím (skupina VIII)

- rozšířený tvar (**PDM 196:24, 203:37, 39**)
- větší i malé tvary i miniatury
- variabilita žeber: třásňová podoby přesýpacích hodin, polokulovitá, vertikální, V, U, Y
- **datování:** celé období PP, mimo jejich nejpozdější fáze
- **rozšíření:** širší oblast středního Podunají + méně Bavorsko, Polsko, V Německo, Čechy

skupina IX

- od předchozí skupiny se odlišuje ploše odsazeným, tenkým ostřím (**PDM 189:15-16**)
- stejné rozšíření
- **datování:** HA-B

sekery s tulejí s lalokovitou ozdobou (skupina X)

- ve výzdobě jsou aplikované nefunkční laloky z tenkého plechu, nebo jejich schematické napodobení
- **datování:** HB, spíše HB2-3
- **rozšíření:** stř. Evropa od Rumunska po Německo, až Šlesvicko-Holštýnsko

skupina XI

- typy zdobené žebry se silně rozšířeným ostřím, málo četné
- **datování:** počátek ml. PP
- **rozšíření:** širší oblast střední Evropy

úzké sekery s tulejí tzv. „lužického“ typu (skupina XII)

- průběžné postranní hrany, svislá žebra nebo žlábký, často žebry naznačené dlouhé laloky

- ovalená tulej, delší úzké tělo, klínovitý profil (**PDM 204:17**)
- **datování:** počátek PP – konec HB
- **rozšíření:** lužický okruh PP
- *východopruský typ lužické sekerky s tulejí a ouškem* (varianta lužického typu), dlouhé strohé tělo, U žlábký, **datování:** pozdní forma slezské fáze
- *sekerky s jehličkovitým ornamentem = lužicko-ukrajinského typu* (varianta lužického typu), dlouhé strohé tělo, úzké ostří, větvičkovitý ornament, **datování:** souvisí s černoleskou kulturou (konec 10. – poč 8. stol.), **rozšíření:** hojně se vyskytují ve středním Podněpří (Kyjevsko)

„armorikanische Tüllenbeile“ (Armorický masiv v Bretani a v Normandii, skupina XIII)

- masivní tvary s kvadratickým ústím tuleje
- 3 ks na Znojemsku → dálkové kontakty, nejsou časté
- **datování:** HB3-C
- **rozšíření:** Francie, Porýní, Polabí až po Ukrajinu

zdobená sekerka z „Královského kopce“ u Těšetic (skupina XIV)

zvláštní tvary - štíhlá zdobená sekerka z Dolní Sukulomi (skupina XV)

ŽELEZNÉ SEKERY

sekerky s raménky (PDM 214:11)

- **datování:** HC-D
- týl zpravidla rozšířený do boků
- rozšířeny po celé Evropě
- 3 exempláře např. z Býčí skály, d = 17-18 cm

sekerky s laloky

- na pohřebišti v Hallstattu jedna sekera s laloky a jedna s laloky a ouškem
- v hrobech s meči hallstattského typu

sekerky s tulejkou

- oválnou i kvadratickou mohou být i železné

DLÁTKA

- nejsou vhodná pro datování, ale nezapomínat na ně
- je otázka jakou měla funkci
- šperkařská dlátečka (**PDM 125:3, 10, 12, 22; 159:24; 174:21-22; 179:18; 188:37; 206:3, 8, 12**)
- zbraně, tzv. dlátovité sekery, vyskytují se v depotech zbraní (Ruckdeschel 1978, 48) – jako zbraně se vyskytují i v situlovém umění i v mladohalštatských válečných hrobech spolu s meči

KLADÍVKA (Hämmer)

- vedle přímo vyráběných kladiv se kladivy stávají i reutilizované sekerky (**PDM 204:16**)
- ojedinělé, výskyt doložen jak v mladším eneolitu, tak během PP (**PDM 206:6-7, 13-14**)
- původně se považovaly za středověké

- **hranolovitá kladiva** – z okolí Moravského krasu (Boskovice, Jedovnice), kde se s nimi těžila ruda (ŘÍHOVSKÝ, J. 1992, Taf. 80:1361-1364)

PILKY, KOVADLINKY aj. (PDM 206)

Výběrová literatura k bronzovým sekerám

- DULLO, E. 1936: Die kaukasischen Äxte der Bronzezeit, *Prähistorische Zeitschrift* 27, 86 ff.
- KLEEMANN, O. 1941-42: Der Bronzefund von Weißig und seine Bedeutung für die Kulturgruppenforschung Ostmitteleuropas, *Prähistorische Zeitschrift* 32-33, 60-168.
- KOSTRZEWSKI, J. 1933-34: Najstarsze łużyckie siekerky z tulejka, *Przegląd archeologiczny* 5, 168-170.
- KYTLICOVÁ, O. 1959: Sekery s rovným lištovitým schůdkem v českých nálezech bronzů, *Acta Univ Carolinae - Philosophica et Historica - Filipův sborník*, Praha, 129-136.
- SALAŠ, M. - ŠMÍD, M. 1999: Hromadný bronzový nález ze Služína (okr. Prostějov). Příklad sémanticky signifikantního depozita doby popelnicových polí, *Pravěk. Supplementum* 2, Brno, 9-42.
- SPROCKHOFF, E. 1949/50: Das Lausitzer Tüllenbeil, *Prähistorische Zeitschrift* 34-35, 76-131.
- VENCL, S 1984: Otázky poznání vojenství v archeologii, *Archeologické studijní materiály* 14, Praha.

Dláta a kladiva

- DOHNAL, V. 1958: Bronzové dlátko z Tasova jeho vztah k moravským nálezům, *Pravěk východní Moravy* I, 58-65.
- HRALOVÁ, J. - HRALA, J. 1971: Hromadný nález bronzů z Březovic u Chrudimi, *Archeologické rozhledy* 23, 3-26.
- JOCKENHÖVEL, A. 1982: Zu den ältesten Tüllenhämmern aus Bronze, *Germania* 60/2, 459-467.
- KYTLICOVÁ, O. 1961: Význam dlátek v hromadných nálezech bronzů, *Památky archeologické* LII/1, 237-244.

PBF, řada IX:

- MAYER, E. F. 1977: Die Äxte und Beile in Österreich, *Prähistorische Bronzefunde* IX/9, München.
- NOVOTNÁ, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei, *Prähistorische Bronzefunde* IX/3, München.
- PATAY, P. 1984: Die kupferzeitlichen Meißel, Beile und Äxte in Ungarn, *Prähistorische Bronzefunde* IX/15, München.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1992: Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren, *Prähistorische Bronzefunde* IX/17, München.

Německo

- KIBBERT, K. 1980: Die Äxte und Beile im mittleren Westdeutschland I., *Prähistorische Bronzefunde* IX/10, München.
- KIBBERT, K. 1984: Die Äxte und Beile im mittleren Westdeutschland II., *Prähistorische Bronzefunde* IX/13, München.

Polsko

SZPUNAR, A. 1987: Die Beile in Polen I., Prähistorische Bronzefunde IX/16, München.

KUŚNIERZ, J. 1998: Die Beile in Polen III., Prähistorische Bronzefunde IX/21, Stuttgart.

GEDL, M. 2004: Die Beile in Polen IV, PBF IX/24, Stuttgart.